

çevirilerden ibarettir. 4. *Hediye-yi Sâl* (İstanbul 1330). Tevfik Fikret'e ithaf ettiği bu Farsça manzumesinde İran'ın o dönemdeki içtimai ve siyasi durumu anlatılmaktadır. 5. *Ta'lim-i Lisân-i Fârsî* (İstanbul 1331-1332). Dört kitaptan oluşan eserin birinci kitabı Farsça dil bilgisidir. İkinci kitap metinler ve alıştırmalar, üçüncü kitap manzum ve mensur parçalardan meydana gelir. Dördüncü kitap, liselerde okutulmak üzere hazırlanmış muhtasar bir edebiyat tarihidir. 6. *Kunckâvi der Zerdüş*t. 1918 nevrus bayramı dolayısıyla yazılan Farsça küçük bir risâledir. Zerdüş't hakkında bilgi veren mensur bir bölümünden sonra Zerdüş'tiliği öven bir kaside gelmektedir. 7. *Serâmedân-ı Sûhan* (İstanbul 1327/1912). Dârülfünun Edebiyat ve İlahiyat fakülteleriyle Dârülmualimîn'in edebiyat bölümlerinde okutulmak üzere hazırlanmış Farsça bir antolojidir. Müellif, Batılı araştırmacılardan yararlanarak Farsça hakkında bilgi verdikten sonra Rûdekî'den başlayarak Hâfız'a kadar on altı şairin biyografileriyle şiirlerinden parçalara yer verir. 8. *Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm* (İstanbul 1340/1922, Rıza Tevfik'le birlikte). Şarkiyatçı Edward Granville Browne'a ithaf edilen bu çeviri, Hüseyin Dâniş'in Hayyâm hakkında yazdığı kendi şiirleri dışında 110 sayfalık uzun bir mukaddime ile başlar. Hüseyin Dâniş burada Batı ve Doğu'da yapılan araştırmalardan büyük ölçüde faydalanmıştır. 9. *Fransızca-Türkçe Hukukî ve Medenî Lügat* (İstanbul 1934). Hukukla ilgili bir kısım Fransızca terimlere bulunan Türkçe karşılıklardan meydana gelmektedir. 10. *Münâzarâtım* (İstanbul 1334). *Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm* dolayısıyla M. Fuad Köprülü ile yaptığı tartışmaları ihtiva etmektedir.

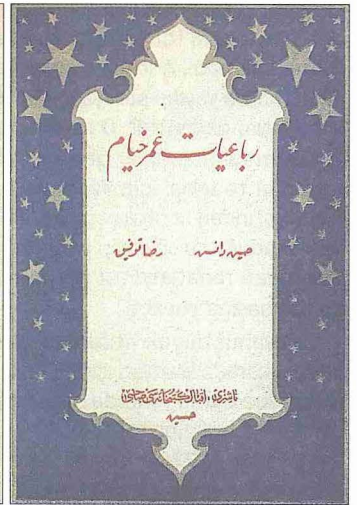
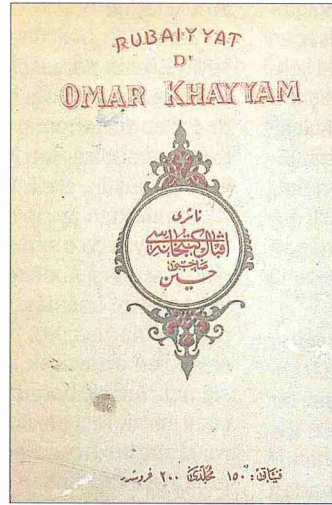
BİBLİYOGRAFYA :

M. Fuad Köprülü, *Bugünkü Edebiyat*, İstanbul 1924, s. 207-286; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, I, 262-265; Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edeb*, II, 210-211; *Ferheng-i Fârsî*, VI, 504; M. Emin Riyâhî, *Zebân-ı Edeb-i Fârsî*, Tahran 1369 hş., s. 246; Mehdi Bâmdâd, *Şerh-i Hâl-i Ricâl-i İran*, Tahran 1371 hş., V, 79; John Gurney, "E. G. Browne and the Iranian Community in Istanbul", *Les Iraniens d'Istanbul* (ed. Th. Zarcone - F. Zarinebaf), İstanbul-Paris 1993, s. 154-158, 160-164, 167-175; Ali Cevâhir-i Kelâm, "Şâdirvân-ı Hüseyin Dâniş", *Armağan*, XXXIX/10, Tahran 1349 hş., s. 651-654; Peter J. Chelkowski, "Edward G. Browne's Turkish Connexion", *BSOAS*, XLIX/1 (1986), s. 24-34; a.mlf., "Dâneş, Hösayn", *Elr*, VI, 649; *DMF*, I, 951; Dihhudâ, *Lügatnâme*, XIII, 169-170; "Hüseyin Dâniş", *TA*, XIX, 417; "Pedram, Hüseyin Daniş", *TDEA*, VII, 239.

TAHSİN YAZICI

Hüseyin Dâniş ile
Rıza Tevfik'in
birlikte
çevirdikleri
*Rubâiyyât-ı
Ömer
Hayyâm* adlı
eserin
ön ve arka
kapakları
(İstanbul 1340)

HÜSEYİN DEDE

Dinî mûsiki bestekârı.

Kaynaklarda "Eyyûbî" nisbesiyle anıldığı için İstanbul'un Eyüp semtinde doğduğu veya burada yaşadığı anlaşılan bestekârın ölüm tarihi bilinmediği gibi hayatı hakkında da yeterli bilgi bulunmamaktadır. Eski kayıtlarda yer alan "Yenikapı Mevlevîhânesi çilekeşlerinden" ifadesi, onun Mevlevîye tarikatına mensup olduğunu ve adı geçen mevlevîhânenin müdâvimleri arasında bulunduğunu göstermektedir. Sadettin Nüzhet Ergun'un XIX. yüzyılın önemli âyin bestekârları arasında zikrettiği sanatkârın nühuft âyin-i şerifi Yenikapı Mevlevîhânesi'nde sık sık okunmuştur. Aynı devirde yaşayan Yenikapı Mevlevîhânesi'nin kudümzenbaşısı Hâfız Ali Efendi, Hüseyin Dede'nin bu sanat değeri yüksek âyininin yaygınlaşması için aynı makamda kendisinin bestelediği âyini neşretmemiştir. Zekâizâde Ahmed Irsoy, kaynak göstermeden bu âyininin ilk defa 1276 (1859) yılında Yenikapı Mevlevîhânesi'nde okunduğunu bildirir (*Türk Musikisi Klasiklerinden Mevlevî Âyinleri*, XIV, 730). Bu bilgiler dikkate alındığında, Yılmaz Öztuna'nın yine kaynak zikretmeden Hüseyin Dede'nin vefat tarihini 1740 olarak göstermesinin doğru olmadığı anlaşılar. Ayrıca Öztuna, onun bestelediği on adet peşrev ve saz semâisinden söz ederse de Türk mûsiki tarihinde başka Hüseyin dedeler mevcut olduğuna göre bu eserlerin bestekâra ait olup olmadığı hususunda kesin bir hükme varabilmek için başka kaynakların desteğine ihtiyaç bulunduğu kesindir.

BİBLİYOGRAFYA :

Türk Musikisi Klasiklerinden Mevlevî Âyinleri (İstanbul Konservatuarı neşriyatı), İstanbul 1937, XIV, 716-730; Ergun, *Antoloji*, II, 406, 637, 725; Sadettin Heper, *Mevlevî Âyinleri*, Konya 1974, s. 153-161, 517; Gültekin Oransay, "Yayınlanmış Türk Din Musikisi Sözlü Anıtlarının Ezgileycileri", *AÜ İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, III, Ankara 1977, s. 179; Öztuna, *BTMA*, I, 358.

NURİ ÖZCAN

HÜSEYİN EFENDİ, Ahîzâde

(bk. AHİZÂDE HÜSEYİN EFENDİ).

HÜSEYİN EFENDİ, Cinci Hoca

(ö. 1058/1648)

Sultan İbrâhim'i
etkisi altına alarak
devrin siyasi olaylarında
rol oynayan padişah hocası
ve Anadolu kazaskeri.

Safranbolu'da doğdu. Dedesi oranın ileri gelenlerinden Vâiz Şeyh Karabaş İbrâhim Efendi, babası Şeyh Mehmed Çelebi'dir. Kendi ifadesine göre nesli Sadreddin Konevî'ye uzanan (Naîmâ, IV, 36) Hüseyin Efendi ilk eğitimini babasından aldı, ayrıca ondan sihir ve efsunla ilgili bilgiler edindi. Öğrenimini tamamlamak için İstanbul'a gitti, bir süre Süleymaniye medreselerinden birine devam etti; burada Berber Biraderi Hasan Efendizâde Şeyh Mehmed Efendi'den ders aldı. Bu arada çevresinde "kuvvetli nefesi" ile tanındı, okuduğu duaların dertlilere şifa olduğu haberleri yayılmaya başladı. Hocasının İzmir kadılığına tayini üzerine açıkta kalınca geçimini tamamen bu işten sağlamaya koyuldu. Efsun ve sihir işleriyle uğraşması, başta hocası olmak üzere diğer mü-

derrisler tarafından hoş karşılanmadığından geri plana itildi, hatta medreseden mezun olamadı. Ancak bu husustaki şöretinin hızla yayılıp saraya kadar ulaşması hayatını değiştirdi. O sırada psikolojik birtakım rahatsızlıklar geçiren Sultan İbrâhim'in tedavisi için Vâlide Kösem Sultan tarafından saraya çağırıldı. Tesirli dualar okuduğunu söyleyip padişahı mânevî bakımdan rahatlatması şöretinin daha da artmasına yol açtı.

Padişahın büyük iltifatlarına mazhar olan, bu arada ikametî için hazinece Mahmud Paşa Camii yanında dayalı döşeli bir saray inşa ettirilen (Muhibbî, II, 122; Evliya Çelebi, I, 472) Hüseyin Efendi, henüz medrese tahsilini bile tamamlamadan devrin şeyhülislâmı Zekeriyâyâde Yahyâ Efendi'nin muhalefetine rağmen Sultan İbrâhim'in fermânıyla önce Sahn-ı Semân (Rebûlevvel 1052 / Haziran 1642), ardından Süleymaniye medreselerinden birinin müderrisliğine getirildi. Çok geçmeden de padişah hocalığına ve İstanbul kadılığı pâyesine Galata kadılığına tayin edildi. Yine padişah emriyle Anadolu kazaskerliğinden mâzul Karaçelebizâde Mahmud Efendi'nin kızıyla evlendikten ve bazı yandaşlarıyla 1644'te rakip olarak gördüğü Kemankuş Mustafa Paşa'yı katlettirdikten sonra nüfuzu daha da arttı ve aynı yılın mayısında Anadolu kazaskerliğine getirildi, Galata kazası da arpalık olarak üzerinde kaldı.

Kısa aralıklarla dört defa Anadolu kazaskerliğine tayin edilen Hüseyin Efendi, Naîmâ'ya göre hakkındaki bazı rüşvet ve suistimal dedikodularının artması, bazı mâzul kadıların onun bu suistimallerini yayıp saraya kadar ulaştırmaları yüzünden (Târih, IV, 219 vd.) önce 17 Nisan 1646'da kazaskerlikten alındı, ardından da ikametine tahsis edilen saraydan çıkarıldı ve İzmit'e sürüldü. Birkaç gün sonra İstanbul'a dönmesine izin verildiyse de tekrar padişahın gazabına uğrayarak bu defa Gelibolu'ya gönderildi. Bu arada Şekerpâre Kadın gibi sarayda kendisiyle iş birliği yapanlar da çeşitli yerlere sürülmüştür. Gelibolu'da on gün kalan Hüseyin Efendi Sultan İbrâhim'in izniyle İstanbul'a döndü. Ancak bir süre sonra padişahın tahttan indirilip öldürülmesiyle hâmisiz kaldı.

IV. Mehmed'in cülûsu münasebetiyle kapıkulu askerlerine verilecek bahşiş için kendisinden 200 kese akçe talep edildi. Kayınpederi Karaçelebizâde Mahmud Efendi tarafından, cülûs bahşişi için devlete para yardımında bulunursa kazasker

emeklilerine tevcih edilen arpalıklardan verileceğinin belirtilmesine rağmen Hüseyin Efendi parası olmadığını öne sürerek istenen meblağı ödemeye yanaşmadı. Fakat durumunun kötüye gittiğini anlayan kethüdâsı Hacı Nûrullah'ın uyarısıyla avarı düşük, eksik ve silik paralarla kırık altınlardan ayırıp bir miktar vermeye razı olduysa da o sırada vezirîâzâmın emriyle Çavuşbaşı Abdülfettah Ağa ve adamlarının evini basması üzerine paniğe kapıldı ve dama çıktı, beş altı metre yükseklikten atlayarak komşusunun evine sığındı. Ancak burada gizlendiği yerden çıkarılarak feci şekilde dövüldü ve sadrazâmın huzuruna getirildi. Sofu Mehmed Paşa tarafından kendisinden tekrar istenen 200 kese akçeyi vermek istemeyince kethüdâsıyla birlikte Paşakapısı'nda hapsedildi. Bu arada vezirîâzama, kendisini yeni padişaha hoca yaparlarsa 100 kese akçe verebileceğini bildiriyse de bu teklifi kabul edilmedi. Evinde yapılan aramada 200 kese kuruştan başka denkler, bohçalar ve sandıklar dolusu altın ve mücevheratı ile eliden fazla samur kürkünün olduğu görüldü. Bunlar Paşakapısı'na taşındı ve Hüseyin Efendi'nin gözü önünde müsâdere edildi. Bu arada bazı hayır kurumlarına vakıf diye kendisine temlik ettirdiği tarla ve köylerin mülknâmeleri elinden alınarak üzerinde sadece zeâmet ve timarlar bırakıldı. Öte yandan kazaskerlikleri zamanında yazdığı rûznâmeler gertirilerek yaptığı müderrislik ve kadılık tevcihleri sayılan Hüseyin Efendi'nin gerek bunlardan gerekse rica ile yaptırdığı tayinlerden ve bu arada padişahı aldığa hediyeyle paralar hesaplandı, mûtat giderleri düşüldükten sonra nakdî varlığının 3000 keseden fazla olduğu anlaşıldı. Cellât Kara Ali tarafından mahpus tutulduğu yerde işkence ve ölümle tehdit edilerek paralarının bulunduğu yerler söylattirildi. Gerçekten on iki güğüm çil akçesiyle eski ve yeni meskûkâtta 70.000 kuruşunun bulunduğu görüldü. IV. Mehmed'in cülûs bahşişi için dağıtılan bu paralar bir süre halk arasında "Cinci akçesi" adıyla dolaştı. Ancak avarı hâlis olduğundan bu paralar gerek bazı sarraflar tarafından gerekse yeni padişah adına tekrar darp edilmek üzere hazinece toplattırıldı ve kısa sürede yok edildi. Hüseyin Efendi'nin sadece altın ve gümüş kap kacağının değeri 200 kese akçe civarındaydı. Bunlar ve kıymetli mefruşat da müsâdere edildiye de öteki ev eşyalarına ve mallarına dokunulmadı. Ayrıca Süleymaniye vakfından haksız yere kendisi için günde 500, kethüdâsı için de 200 akçe olarak al-

dığı paralar ilk günden itibaren hesaplanarak 15.000 kuruşa varan bu meblağ ilgili vakfa iade edildi. Hüseyin Efendi'nin kayınpederinden kızının mihr-i müeccelelinin miktarını soran vezirîâzâm 1000 altın olan bu meblağı da ona gönderdi.

Bir süre daha mahpus tutulan Hüseyin Efendi, muhtemelen mânevî gücünden çekinildiği için Habeş eyaletine bağlı İbrim sancak beyliğine tayin edildi. Ancak yolda Mihaliç'e (Karacabey) varıldığı sırada müptelâ olduğu nikris hastalığının şiddetlenmesi üzerine orada kalmasına müsaade edildi. Bir süre sonra hâmisî olan Kırım hanının aracılığı ile İstanbul'a dönmesine izin verildiyse de gerek kendisinin her gördüğüne mal ve paralarının gasbedildiğini, padişaha onda birinin verilmediğini söylemesi, gerekse adamlarının o sıralarda Sultan İbrâhim'in kanını dava amacıyla çıkan ve Sultan Ahmed Camii Vak'ası adıyla anılan sipahi ayaklanması na katılarak efendilerinin mallarının haksız yere alındığı yolunda ileri geri konuşmaları sarayda rahatsızlığa sebep oldu. Bunun üzerine Şevval 1058'de (Ekim-Kasım 1648) Limnili Hüseyin Çavuş tarafından öldürüldü.

Asıl adından çok kaynaklarda Cinci Hoca lakabıyla anılan, çağdaşları Evliya Çelebi ve Mehmed Halîfe tarafından cahil, Karaçelebizâde Abdülaziz tarafından ise "Sultan İbrâhim'e duhûl ve ervâh-ı habîse gibi hulûl eden" biri olarak nitelenen Hüseyin Efendi (Seyahatnâme, I, 274; Târih-i Gilmânî, s. 45; Zeyl-i Rauzatü'l-eb-râr, s. 20), sarayda Sultan İbrâhim'in gözdelelerinden Şekerpâre Kadın ve Silâhdar Yûsuf Ağa (Paşa) ile iş birliği ederek padişah üzerindeki derin nüfuzu sayesinde devrin siyasî olaylarına karışmış, azil ve tayinlerde etkili olmuş, bu arada Girit'e sefer yapılmasında rol oynamış, Sadrazam Kemankuş Mustafa Paşa ile Şeyhülislâm Zekeriyâyâde Yahyâ Efendi'nin durumlarını sarsmış, kısa sürede başta Mustafa Paşa olmak üzere sevmediği veya kendisine muhalif bulduğu devlet adamlarının ortadan kaldırılmasında rol oynamıştır. Devrin kaynaklarından anlaşıldığına göre en büyük amacı daha çok kazanmak, mal ve mülk edinmek olan Cinci Hüseyin Efendi, kayınpederi Karaçelebizâde Mahmud Efendi'nin de himayesiyle kazaskerlikleri zamanında uhdesindeki ilmiye kadrolarını rüşvetle ve âdeta açık arttırma ile satarak sağladığı haksız gelirlerle kısa sürede çok zenginleşmiş ve aynı zamanda sarayda iktidar mücadelelerinin otorite boşluğu sebebiyle çok arttığı çalkantılı dönemin tipik bir siması ola-

rak tarihteki yerini almıştır. Safranbolu'da XVII. yüzyıla ait Cinci Hanı'nın Cinci Hoca tarafından yaptırılmış olması kuvvetle muhtemeldir (DİA, VIII, 15).

BİBLİYOGRAFYA :

Kâtib Çelebi, *Fezleke*, II, 229 vd., 291, 328, 340-341; Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Rauzatü'l-ebrâr*, Bulak 1248, s. 622; a.mlf., *Zeyli-i Rauzatü'l-ebrâr* (haz. Nevzat Kaya, doktora tezi, 1990, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü), s. 20; Mehmed Halife, *Târih-i Gilmânî* (haz. Ömer Karayumak), İstanbul, ts., s. 45 vd.; Vecihî Hasan, *Târih*, İÜ Ktp., TY, nr. 2543, tür.yer.; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 273-274, 323, 472; Muhibbî, *Hûlâşatü'l-eşer*, II, 122-123; Naimâ, *Târih*, IV, 35-37, 219-222, 283, 337-346; Şeyhî, *Vekâyiu'l-fuzalâ*, I, 178-179, 225-226, 241; Hammer (Atâ Bey), X, 33, 35 vd., 71, 85, 125; Kâmil Paşa, *Târih-i Siyâsî-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye*, İstanbul 1327, II, 81-82, 87, 89; Ahmed Rifat Yağlıkçızade, *Lugat-i Târihiyye ve Coğrafiyye*, İstanbul 1289-1300, III, 51-52; *Sicill-i Osmânî*, II, 191; Ahmed Refik [Altınay], *Samur Devri: 1049-1059*, İstanbul 1927, tür.yer.; a.mlf., *Tarih-i Sîmâlar*, İstanbul 1931, tür.yer.; a.mlf., *Kadınlar Saltanatı*, İstanbul 1932, tür.yer.; a.mlf., "Cinci Hoca", *Sabah*, sy. 8445, İstanbul 30.VI.1913; a.mlf., "Sultan İbrâhim Devrinde İsrâfât", *İkdam*, sy. 9652, İstanbul 14.II.1924; Ziya Şakir, *Osmanlı Saraylarında Cinci Hoca*, İstanbul, ts.; Danışmend, *Kronoloji*, III, 391-392, 394, 399, 403, 413-414; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 211-212, 218, 223, 225-226, 241; Çağatay Uluçay, "Sultan İbrâhim Deli mi Hasta mı idi?", *Tarih Dünyası*, sy. 12, İstanbul 1950, s. 492; Tahsin Ünal, "Cinci Hoca ve Serveti Hakkında", *Resimli Tarih Mecmuası*, VI/71, İstanbul 1955, s. 4163-4166; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 1840; "Cinci Hoca", *TA*, XI, 12-13; Tayyib Gökbilgin, "İbrâhim", *İA*, V/2, s. 881 vd.; Cengiz Orhonlu, "Hısayn Efendi, *Djindji Khodja*", *Et²* (Fr.), III, 643-644; R. Ekrem Koçu, "Cinci Akçesi, Cinci Parası", *İst.A*, VII, 3579; a.mlf., "Cinci Hoca Sarayı", a.e., VII, 3579-3580; Hakkı Göktürk, "Cinci Hanı", a.e., VII, 3579; Selda Ertuğrul, "Cinci Hanı", *DİA*, VIII, 15-16.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

HÜSEYİN EFENDİ, Cozo (1912-1982)

Boşnak asıllı âlim ve fikir adamı.

3 Temmuz 1912'de Gorajde'nin (Goražde, Bosna-Hersek) Ilovaça beldesine bağlı Bare köyünde doğdu. İlk öğrenimini burada tamamladıktan sonra 1923'te Foça'daki Mehmed Paşa (Kukavica) Medresesi'ne kaydoldu. 1925-1926 öğretim yılında Saraybosna'daki Merhemîç Medresesi'ne geçti. Bu arada Saraybosna'da Atmeydanı Medresesi'ne de kaydını yaptırıp buradan da 1928'de mezun oldu. Aynı yıl Saraybosna'daki Kadılık Yüksek Okulu'nda öğrenime başladı ve bu okulu 1933'te tamamladı. Kısa bir süre Saraybosna'da din dersi öğretmenliği yaptıktan sonra (1933-1934) Vakıflar Müdürlüğü tarafın-

dan Ezher Üniversitesi'ne gönderildi. Burada Külliyyetü's-şerîa'dan mezun oldu (1939). 1940'ta döndüğü Saraybosna'da Okružna Medresesi'nde Arapça öğretmeni olarak çalıştı. Bir yıl sonra Yugoslavya Diyanet İşleri Başkanlığı'ndaki reisü'l-ulemâ makamında dinî eğitim sorumlusu görevine tayin edildi.

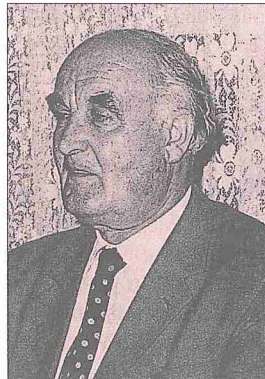
II. Dünya Savaşı sırasında Arapça hocalığı yapan Hüseyin Efendi bir süre Berlin yakınlarındaki Guben kasabasına gönderildi. Oradaki Alman ordusuna bağlı Hancar Bölüğü'nde tertiplenen altı aylık dinî kursa hoca olarak katıldı. Bu görevi yüzünden II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra kurulan Yugoslavya'nın komünist iktidarı tarafından 1945'te tutuklanıp beş yıl mahkûm edildi. 1950'de serbest bırakıldıktan sonra devlet haini sıfatıyla ilâhiyatçı mesleğinden uzaklaştırıldı. Saraybosna'daki deri fabrikasında ve 1953'te Saraybosna Karayolları Müdürlüğü'nde memur, 1955-1960 yılları arasında bir şirkette muhasebeci olarak çalıştı. Ancak 1960'ta komünist iktidarı tarafından kendisine dönemin Yugoslavya Diyanet İşleri Başkanlığı'nda çalışma izni verildi. Bu tarihten itibaren vefatına kadar Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Dinî Eğitim müdürlüğü görevini üstlendi.

1964-1979 yılları arasında Bosna-Hersek İlmîyye Meclisi'nin (Udruženje Ilmije Bosne i Hercegovine) başkanlık görevini yürüttü. Bu kurumun çıkardığı *Takvim* adlı yıllık uzun bir süre başyazar ve sorumlu yazı işleri müdürlüğünü yaptı. Saraybosna'da çıkarılan *Preporod* adlı İslâmî derginin 1970-1972 yılları arasında başyazarı ve sorumlu yazı işleri müdürlüğü, 1976-1978 yıllarında da sadece sorumlu yazı işleri müdürlüğü görevini üstlendi. Bu sırada Bosna-Hersek tarihi ve kültürüyle ilgili kitapların *Preporod* Kütüphanesi kurumu tarafından yayımlanmasında önemli katkıları oldu. 1966'dan itibaren Saraybosna'da "Gençler Tribünü"

adıyla konferanslar düzenleyip gençlerin dinî eğitimine yardımcı oldu ve II. Dünya Savaşı'ndan sonraki Yugoslavya komünist iktidarı döneminde ilk olarak 1977'de Saraybosna'da kurulan Saraybosna İlahiyat Fakültesi'nin (İslamski Teološki Fakultet u Sarajevu [ITF]) kurucuları ve hocaları arasında yer aldı. Ayrıca Saraybosna'daki Gazi Hüseyin Bey Medresesi'nde tefsir, akaid, hadis ve fıkıh hocalığı yapan Hüseyin Efendi 30 Mayıs 1982'de Saraybosna'da vefat etti.

Bosna-Hersek'in XX. yüzyıldaki en tanınmış âlim, araştırmacı ve fikir adamlarından biri olan Hüseyin Efendi, "Husein Đozo, H. D., Ebu'l-Džim" imzalarıyla ya da imzasız yayımladığı yüzlerce makalesiyle ilim ve düşünce alanındaki çalışmalarına katkıda bulunmuş ve çok defa kendi ictihadına bağlı kalarak çeşitli görüşler ileri sürmüştür. Dinî, kültürel ve sosyal konuların yorumlanmasında özellikle Kahire'de etkilendiği el-Menâr ekolünün Yugoslavya'daki bir temsilcisi olarak görülen Hüseyin Efendi Cemâleddîn-i Efgânî, Muhammed Abduh ve M. Reşid Rızâ'dan başka Muhammed Mustafa Merâğî, Muhammed İkbal ve Mahmûd Şeltût gibi son dönem İslâm âlimlerinin etkisinde kalıp bunların görüşlerini yaymaya çalışmıştır. Ancak bu görüşleri ve Kur'an âyetleriyle ilgili çağdaş yorumları yüzünden ulemâ arasında çeşitli tenkitlere mâruz kalmıştır. Özellikle *Glasnik VIS* dergisindeki "Pitanje Čitalaca i Naši Odgovori" (Okuyucu soruları ve cevaplarımız) gibi yıllarca süren seri makaleleriyle (XXXVI/1-2 [1973], s. 45-55; XXXVII/1-2 [1974], s. 37-48; XXXVII/5-6 [1974], s. 238-251) haşrı-rûhânî ve Hz. İslâ'nın nüzûlü gibi konular ve "Prijevod Kur'ana sa Komentarom" (Kur'an'ın tefsirli tercümesi) adlı seri makalelerinin birinde (XXXVII/11-12 [1974], s. 461-464) Âl-i İmrân süresinin 110-115. âyetleri hakkındaki yorumları yüzünden Makedonya ulemâsından Kemal Efendi ile (Kemal Aruçi) arası açılmış ve çeşitli tartışmalara sebep olmuştur (Aruçi, *Glasnik Mecmuası Müdüriyet-i Aliyyesine*, s. 1-20; a.mlf., *Bir Âyet-i Kerîminin Glasnik Dergisinde Yazılmış İndî ve Hakikate Tercüman Olmayan Bir Tefsiri Münasebetiyle Bir Cevap*, s. 1-36). Bu tür meselelerle ilgili görüşleri dolayısıyla Hüseyin Efendi'nin o dönemdeki Bosna-Hersek Diyanet İşleri başkanı Ahmed İsmailoviç ile de arasının açıldığı bilinmektedir.

Eserleri. Hüseyin Efendi'nin kaleme aldığı 300'e yakın makalenin büyük bir kısmı *Glasnik VIS*, *Preporod*, *Novi Behar*,

Cozo
Hüseyin
Efendi